

בסוכות הושבתי – באיזה סוכות?

ספרא אמור פרשה יב תחילת פרק יז: רבי אליעזר אומר סוכות ממש היו, רבי עקיבא אומר בסוכות ענני כבוד היו...

סוכה דף יא עמוד ב: זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו'. מנא הני מילי? אמר ריש לקיש: אמר קרא ואד יעלה מן הארץ, מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ - אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ. - הניחא למאן דאמר ענני כבוד היו, אלא למאן דאמר סוכות ממש עשו להם, מאי איכא למימר? כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. הניחא לרבי אליעזר, אלא לרבי עקיבא מאי איכא למימר? כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן...

רש"י: ואד יעלה מן הארץ - שמע מינה עננים גידולי קרקע נינהו, וסוכה מעננים ילפינן, שהרי זכר לענני כבוד הוא, כדכתיב כי בסוכות הושבתי ומתרגמינן: ארי במטלות ענני... ענני כבוד היו - סוכות שאמר הכתוב שהושבים במדבר. סוכות ממש - מפני החמה, בשעת חנייתן היו עושים סוכות.

רמב"ן ויקרא פרק כג: כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - ענני כבוד, לשון רש"י. והוא הנכון בעיני על דרך הפשט, כי צוה שידעו הדורות את כל מעשי ה' הגדול אשר עשה עמהם להפליא ששכך אותם בענני כבודו כסוכה, כענין שנאמר (ישעיהו ה' ז) וברא ה' על כל מכוון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חפה וסוכה תהיה לצל יומם מחרב וגוי, ומפני שכבר פירש שען ה' עליהם יומם ועמוד האש בלילה, אמר סתם כי בסוכות הושבתי, שעשיתי להם ענני כבודי סכות להגן עליהם. והנה צוה בתחילת ימות החמה בזכרון יציאת מצרים בחדשו ובמועדו, וצוה בזכרון הנס הקיים הנעשה להם כל ימי עמידתם במדבר בתחלת ימות הגשמים. ועל דעת האומר סכות ממש עשו להם, החלו לעשותן בתחילת החרף מפני הקור כמנהג המחנות, ולכן צוה בהן בזמן הזה. והזכרון, שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר.

טור אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכה: תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו והיא המורה על אמיתות מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציא אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים והסוכות שאומר הכתוב שהושבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכס שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שזכור נפלאותיו ונוראותיו ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה...

ספר הרוקח הלכות סוכות סימן ריט: ומרעמסס באו לסכות על אותן סכות היה א"ר אליעזר סכות ממש היה ר' עקיבא אומר ענני כבוד היו וכן פירשו כי בסוכות הושבתי ויש מפי' כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען אז ישבו ישראל בסכות כמו שכתוב וארון וישראל ויהודה יושבים בסכות כי בשדה היה מסכך עליהן עד שכבשו רבת בני עמון כך ישראל עד שכבשו ארץ כנען זהו כי בסכות הושבתי את בני ישראל כשצרים את האומות. וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים כמו שכתוב אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים. והיא שנת הארבעים וזהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות. שלא יחשבו מאבתינו אברהם ויעקב ויעקב אנתנו יושבים בארץ אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל ומה שכתוב בעזרא כי לא עשו כן בימי יהושע בן נון ולא אמר מימי משה לפי שמה לא כיבש רק סיחון ועוג אבל יהושע לכד וכבש כל הערים.

שולחן ערוך או"ח סימן תרכה: כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכס שרב ושמש.

ב"ח אורח חיים סימן תרכה: בסכת תשבו וגוי' תלה הכתוב וכו'. איכא למידיק בדברי רבינו שאין זה מדרכו בחיבורו זה לבאר הכונה לשום מקרא שבתורה כי לא בא רק לפסוק הוראה או להורות מנהג ופה האריך לבאר ולדרוש המקרא דבסכת תשבו ויראה לי לומר בזה שסובר דכיון דכתיב למען ידעו וגוי' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידעו כוונת מצות הסוכה כפי פשטה ולכן ביאר לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת הסוכה שזכור יציאת מצרים... כלומר ודאי לרבי עקיבא דפרק קמא דסוכה (יא ב) דאמר סוכות ממש עשו להן לא ימשיך משיבת הסוכה זכרון יציאת מצרים ואפשר דלרבי עקיבא אין הכי נמי דלמען ידעו לא קאי אלא אישיבת סוכה לבד אבל לרבי אליעזר דפליג עליה ואמר ענני כבוד היו ודבריו עיקר דכן תרגם אונקלוס (ויקרא כג מג) ארי במטלת עננין אוטיבית והקיפן בהן לבל יכס בהם שרב ושמש וזכרון זה יעלה על ידי מצות סוכה שמצותה צלתה מרובה מחמתה זכר לענני כבוד שהגינו מפני החמה ואם כן על ידי כך יזכור גם כן לשאר נפלאותיו ונוראותיו שעשה עמהם להגן עליהם תיכף ביציאתם ממצרים בענן כבודו...

ביאור הגר"א: בסוכות כו'. כר"א שם י"א ב' ואף על גב דר"ע פליג עליה ולכאורה ר"י שם ס"ל כוונתה מדהוצרך ללמוד מפסוק אחר וכן כל האמוראים שם אבל בירושלמי שם מ' דגם ר"י ס"ל כר"א... וכן בב"ר פליגי שם בפ"י ר"י ורשב"ל ר' יוחנן אמר אין עננים אלא מלמעלן שנה' וארו עם ענני שמיא רשב"ל אומר אין עננים אלא מלמעלן שנה' מעלה נשיאים מקצה הארץ כו' ע"ש ועתוסי' שם ד"ה בפסולת כו' וכן בת"א מתרגמינן ארי במטלת עננין כו' וכן איתא במ"ר בכמה מקומות ומהן שם אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו אתה אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך שנה' פרס ענן למסך הרי במדבר בארץ מנין כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים לע"ל מניין שנה' וסוכה תהיה לצל יומם כו' וכן במכילתא פ' בשלח ע"ש וערש"י בריש סוכה ב' ב' ד"ה ההוא.

רשב"ם שמות פרק כג: וחג האסיף - חג הסוכות בשעת אסיף אשר מלאו גרנות בר והיקבים תירוש ויצהר וציוה הכת' לישב בסוכות לזכרון, כי במדבר ישבו באהלים ולא היה להם קרקע ולא דגן ותירוש ויצהר כמו [שהיה להם אחרי כן בארץ ויודן] על זאת להק'.

ערוך השולחן: והענין כן הוא דמפני זה נצטוינו לעשות סוכות דוגמת הסוכות שעשו להם במדבר כדי שיתגלה ויתפרסם מתוך מצות הסוכה גודל מעלתן של ישראל במדבר שהיו הולכין עם כובד האנשים והנשים והטף ריבי רבבות במקום אשר אין בטבע האדם להיות בו כמו שהעיד הכתוב לא מקום זרע וכן אמר הנביא לישראל המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה [ירמיה ב, לא] כלומר דמבדבר הכנתי להם כל דבר ולא חסרו דבר וכמו שאמר משה רבינו בפ' דברים ידע לכתך את המדבר הגדול הזה זה ארבעים שנה ד' אלקיך עמד לא חסרת דבר ונמצא דעיקר מצוה זו הוא זכרון המסע הגדול שבמדבר שלבד שלא היה מקום זרע עוד אפילו בתים קבועים לא היה להם אלא סוכות בעלמא ולזה נצטוינו לעשות סוכות דוגמתן למען זכור גודל מעלתנו מהשגחת ד' עלינו מאחרי יציאת מצרים.

חיי אדם כלל קמו: מתחלה כתיב בסכת חסר, וכאן בסוכות הושבתי כתיב מלא, אלא להורות ב' מיני סוכות שישבו, א' סוכות של ענני כבוד, וא' סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיחון ועוג.

משנה ברורה: כתבו האחרונים שיכיון בישיבתה שצונו הקדוש ברוך הוא לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני כבוד שהקיפן אז עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש. וכל זה לצאת ידי המצוה בתקונה הא דיעבד יוצא כל שכיון לצאת לבד [פמ"ג].

פסקי תשובות: ובבכורי יעקב (סק"ג) הסכים לדברי הב"ח והוסיף: ואם לא כיון טעם המצוה אפילו בדיעבד לא יצא...